

Cartografiar la toponímia històrica. Les seccions K i L de l'amillament de Sineu (1864)

Andreu Ramis Puig-gròs i Maria del Mar Taltavull Manchado

L'objectiu de la comunicació és, per una part, la recuperació i anàlisi toponímica de l'*Amillaramiento de la riqueza rústica, urbana y pecuaria de Sineu* (1864) i, per l'altra, la transposició cartogràfica d'aquest sobre el *Plano Geométrico del Término Jurisdiccional de Sineu* (1858). A tall de prova pilot, presentam el cas de les seccions K i L, situades a l'extrem occidental del terme (que actualment es troben dins Llorito), del plànol aixecat per Pedro Moreno i Ramírez. Des del punt de vista metodològic, s'ha georeferenciat el mapa de 1858 i, sobre aquest, s'han localitzat i digitalitzat cada una de les parcel·les que apareixen identificades amb el corresponent número a l'amillament, incloent-hi el topònim històric.

1. Les fonts

Les Illes Balears disposen d'un patrimoni cartogràfic i documental de valor excepcional. Aquesta afirmació esdevé especialment significativa si ens referim a la segona meitat del segle XIX, tot i que aquesta riquesa no s'ha valoritzat fins fa molt poc temps. Gràcies a la tossuderia del professor Vicenç M. Rosselló Verger i de Francesca Rotger (2011) tenim a l'abast un tresor de plànols parcel·laris de bona part dels municipis de les Illes, amb escassos paral·lels a la resta de l'Estat.

En el nostre cas, raons de veïnatge i amistat ens permeteren fer un cert seguiment ante quem de l'ingent projecte del professor Rosselló. De fet, pel que fa a Sineu, poguérem resseguir, impotents, el naufragi de la còpia local del *Plano topográfico del distrito jurisdiccional de Sineu...* i la recerca de la còpia, sortosament conservada, del *Plano geométrico del término jurisdiccional de Sineu levantado bajo la dirección del geómetra D. Pedro Moreno Ramírez. Año 1858*. Es tracta d'un plànol a escala 1 : 10 000, manuscrit sobre paper entelat i custodiat a l'Institut Geogràfic Nacional. Servicio de Documentación Geográfica y Biblioteca (D-7-5) de Madrid. Està signat per Pedro Moreno i Ramírez i datat el 31 d'agost de 1858. A més de l'etiqueta del títol, l'escala gràfica i la signatura, presenta tres taules: Resumen por clases de cultivos, Resumen de la Riqueza Contribuyente i Resumen por secciones.¹ Té vint-i-tres seccions (A-V) que, sumades, assoleixen 9.442 quarterades, 3 quartons i 65 destres (6.707 hectàrees, 41 àrees i 21 centiàrees). Abasta el terme de Sineu i, lògicament, el terme de Llorito, amb les seccions H, I, J, K, L, M i part de la N.

La diligència del professor Rosselló i l'interès de l'Ajuntament de Sineu feren possible dis-

---

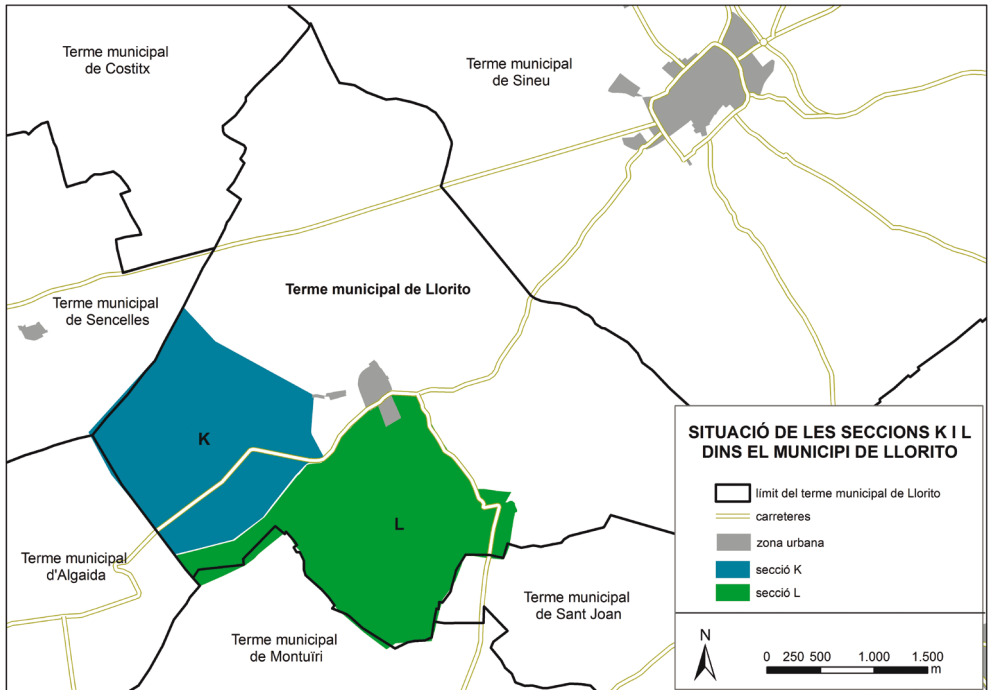
¹ Una acuradíssima descripció, tant de la còpia malparada com de l'exemplar conservat a Madrid, així com una reproducció reduïda d'aquest, les podeu trobar a Rosselló Verger, V. M.; Rotger Moyà, F., 2011: 168-171.

posar, des de 2008, d'una còpia digital del plànol signat per Pedro Moreno y Ramírez el 31 d'agost de 1858. El potencial documental i les possibles recerques a partir del plànol restaren oberts, i les curolles per treballar-ne algunes possibilitats romangueren aparcades per manca de temps.

Una de les opcions que es presentaven era la de completar l'escassa presència toponímica del plànol amb la que identificava gairebé la totalitat de les parcel·les integrades a la llista de propietaris de l'*Amillaramiento de la riqueza rústica, urbana y pecuaria de Sineu* (1864) que ja havíem tengut oportunitat de treballar en alguna altra ocasió (Ginard Bujosa, A.; Ramis Puig-gròs, A., 2008: 192-193, 232-233 i 280-285).

Des del punt de vista documental, l'amillament està integrat per tres volums —conservats a l'Arxiu Municipal de Sineu (AMS)— que corresponen al *Pueblo de Sineu. Amillaramiento de la riqueza rústica, urbana y pecuaria de dicho pueblo, i inventarien les propietats de: 1. Vecinos 1864, 2. Vecinos de Llorito 1864, i 3. Forasteros 1864*. El primer volum correspon als propietaris residents a Sineu, el segon reuneix els propietaris lloritans, i el tercer, els propietaris forans (generalment, grans propietaris de Ciutat, però també petits propietaris dels municipis confrontants: Sant Joan, Montuïri, Algaida, Sencelles i Costitx). Als tres volums es llisten els propietaris per ordre alfabètic. La informació continguda per a cada un dels propietaris és la següent: número de registre, nombre de finques; nom dels interessats i objecte de la imposició; extensió en quarterades, quartons, destres i fraccions amb equivalència d'hectàrees, àrees i centiàrees; els productes íntegres en reals i cèntims; baixes per despeses naturals en reals i cèntims; el producte líquid imposable; els partícips en aquest producte líquid subjectes personalment a la contribució per la quantitat que se'ls fixa: propietaris i colons en rals de billó i cèntims.

Atesa la selecció de les seccions K i L, situades a l'extrem occidental del terme, s'ha fet un buidatge exhaustiu del volum corresponent als veïns de Llorito, encara que s'ha completat amb el dels veïns de Sineu i el dels propietaris forans (*Forasteros*). El volum corresponent als veïns de Llorito conté 344 propietaris.

Mapa 1. Situació de les seccions K i L dins el municipi de Llorito

2. La metodologia

Presentam els topònims en una taula en què es recull la informació següent:

1. A la primera columna incorporam el topònim ajustat a normativa, que és el que es trasllada a la cartografia. Si hi ha dues o més localitzacions clarament diferenciades, al final s'ha afegit un número entre parèntesis. A continuació, en cursiva i entre parèntesis, es reproduïxen les distintes variants gràfiques.
2. A la segona columna, reproduïm la llista de parcel·les amb la constatació de la recurrència de cada topònim. Es recullen les reiteracions numèriques, que probablement corresponen a parcel·lacions no traslladades al parcel·lari (l'amillament és posterior). Els números apareixen separats per coma quan són correlatius, quan hi ha canvi de bloc se separen per punt i coma (;). Incorporam la totalitat d'ocurrències de cada un dels topònims, fins i tot les repeticions, amb la voluntat de constatar la denominació per part d'un major nombre de propietaris que, suposadament, degueren ser els informadors.
3. El nombre de parcel·les que són designades amb el mateix topònim (incloses les variants).
4. Columna d'observacions.
5. L'extensió en m² que abasta cada topònim.
6. L'extensió mitjana de cada una de les parcel·les integrades en una unitat toponímica.

Taula 1. Topònims localitzats a la secció K

SECCIÓ K					
Topònim (variants)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Ca na Monja (<i>Ca ne Monje</i>)	981, 982	2	Actualment fora d'ús	13972	6986
Camp Roig, el	1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034	6		42717	7120
Can Ferrer (1)	952	1	A la Casa Nova	19146	19146
Can Portolà (<i>can Portelá</i>)	1003, 1004	2	Actualment fora d'ús	21150	10575
Casa Nova, la (<i>la Casanova,</i> <i>la Casa nova</i>)	896, 897, 898; 944; 969, 971; 995, 996; 998, 999, 999, 1000; 1044; 1045; 1048; 1050, 1050; 1062, 1063; 1068	20		158317	7916

SECCIÓ K					
Topònim (variants)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Comuna, la	886	1		1314684	1314684
Cova, la	979; 1002; 1022; 1026, 1027, 1028	6		110931	18489
Mitjà Llarg, el (<i>el Mitjà Llarg,</i> <i>el Mitja Llerch</i>)	1059, 1060	2	Actualment fora d'ús	13320	6660
Mitjà, el (<i>el Mitjà</i>)	1061	1	Actualment fora d'ús	2765	2765
Pleta, la	1073, 1074	2		10200	5100
Ras, el	960, 961; 967, 968	4		14422	3606
Riba, la [sic]	993	1	Error de posició	3579	3579
Rota de la Cova, la	1064; 1069	2		34454	17227
Rota del Lli, la	1036, 1037	2	Actualment fora d'ús	16815	8408
Rota del Revell, la (<i>la Rota</i> <i>del Ravell</i>)	887	1	Actualment fora d'ús	13685	13685
Rota del Tancat, la	984, 985, 986; 1001	4		35426	8857
Rota, la (1)	903, 904; 908, 909, 910, 911, 912, 912, 913, 914, 916, 917, 918, 920; 922, 924, 925, 926, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932; 951; 992; 1017, 1018, 1019, 1020, 1021; 1023, 1025; 1035; 1038; 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1043; 1044, 1044; 1046; 1049; 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058; 1066, 1067; 1070, 1070, 1071, 1072; 1075	55	A la Casa Nova	447821	8142
Son Bauló	939, 940, 941, 942, 943, 943	6		22644	3774

SECCIÓ K					
Topònim (variants)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Son Pèl (<i>Son Pel</i>)	888, 889, 890, 890, 891, 892, 893, 894, 895; 899, 900, 901, 902; 905, 906, 907; 915, 921	17		134826	7931
Tanca, la (1) (<i>el Tencat, el Tancat</i>)	933, 934, 935, 936, 937, 938, 938; 945, 946, 947, 948, 948, 949; 953, 954, 955, 956, 956, 957, 959; 962, 963, 964, 965, 966; 972, 973, 974, 975, 976, 978; 980; 983; 987, 988, 989, 990, 991; 996, 997; 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016	43	A la Casa Nova	341605	7944

Taula 2. Topònims localitzats a la secció I

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Ca mon Avi	1424	1	Actualment fora d'ús	3890	3890
Ca na Martina [sic]	1155	1	Vegeu la taula 3		
Ca na Pujola (<i>Can Pujola</i>)	1350,1351	2		4326	2163
Ca na Vica (<i>Ca ne Vique,</i> <i>Ca Na Vica,</i> <i>Ca ne Vica</i>)	1377, 1378, 1379, 1380, 1381	5	Actualment fora d'ús	9831	1966
Camí de Son Font, el	1367, 1367	2	Error de transcripció per sa Font		

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Camí dels Frares, el	1427	1		4272	4272
Camp de Pina, el (<i>el Camp del Pinar</i>)	1080, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088	10		97368	9737
Camp Petit, el (<i>el Camp Patit</i>)	1273	1	Vegeu la taula 3		
Can Bomba	1477	1	Actualment fora d'ús	3689	3689
Can Ferrer (2) (<i>Son Ferrer</i>)	1751, 1751, 1752, 1753, 1754	5	A Llorac	28724	5745
Can Fesol (<i>Can Fasol, Son Fasol</i>)	1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149	6		17787	2964
Can Jueu	1447	1	Vegeu la taula 3		
Can Pau	1395	1		5194	9194
Can Pelai (<i>Can Pelay, Son Pelay</i>)	1318, 1319, 1320	3	Actualment fora d'ús	19738	6579
Can Pelea	1492	1	Actualment fora d'ús	1869	1869
Can Reüll (<i>Can Reull</i>)	1542	1	Actualment fora d'ús	5575	5575
Can Vanrell	1302, 1303, 1304; 1308;	4	Actualment fora d'ús	13726	3431
Cantó, el (<i>lo Cantó</i>)	1290, 1291, 1292, 1293, 1294; 1299, 1300, 1301	8	Ús molt restringit	17198	2150
Cas Frares (<i>Los Frares</i>)	1444, 1445; 1447, 1447, 1447, 1448, 1448; 1450, 1451, 1452, 1453	11	Referència explícita a les terres del convent	82664	7515

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Casa Nova, la <i>(la Casanova, la Casa nova)</i>	1076, 1077, 1078, 1078; 1090, 1091, 1093; 1202, 1203, 1204, 1204, 1205, 1206; 1208; 1211, 1212, 1213; 1216; 1219, 1220, 1221, 1221; 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232; 1266;	33		223520	6773
Caseta Baixa, la <i>(la Caseta Baxa)</i>	1343	1	Actualment fora d'ús	2448	2448
Caseta, la (1)	1288; 1298; 1305; 1361; 1471	5	A la Font	49709	9942
Caseta, la (2)	1718	1	A Son Miralles	9723	9723
Castellassos, els <i>(Castellassos, los Castellassos, los Castellassos)</i>	1254; 1398, 1399, 1400;	3	1254 parcel·la no localitzada	8251	2750
Cortó, el <i>(es Cortó)</i>	1307	1		1210	1210
Costa, la <i>(la Costé)</i>	1306, 1306; 1423; 1454, 1455; 1458; 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474; 1476; 1478; 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491; 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509;	45		105021	2334

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Creueta, la (<i>la Craveta</i>)	1440, 1441, 1442, 1443, 1444	5	Actualment fora d'ús. Una anotació a la primera ocurrència com <i>la Sini</i> , fa referència a l'actual <i>Sinia</i> <i>d'en Beatet</i> . Topònim documentat com <i>la Creu</i> <i>d'en Climent</i> des de 1635	8346	1669
Figueral, el	1218; 1222; 1233, 1234, 1235, 1236;	6		95518	15920
Font de la Sort, la	1437	1	Fa part de la Font amb un determinant per contaminació	2757	2757
Font Figuera, la	1397; 1567, 1568	3		8839	2946
Font, la (<i>Son Font</i>)	1315, 1316; 1367, 1367, 1341, 1342; 1383, 1394, 1385, 1386, 1387, 1388; 1390, 1391, 1392, 1393, 1394; 1396; 1401, 1402; 1404, 1405, 1406; 1410; 1413; 1416; 1420, 1421, 1422; 1430; 1432; 1425; 1436; 1438, 1439; 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537; 1539, 1540, 1541	42	Les parcel·les 1390, 1420 i 1435 apareixen amb el nom de <i>Son Font</i>	134248	2983

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Font, la [sic]	1150	1	Error de posició? Segurament tot és Son Bauló o Can Fesol	1096	1096
Fonteta, la	1312	1		1619	1619
Llorac (<i>Son Horrach</i>)	1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526; 1742, 1743, 1744, 1745; 1747, 1748, 1749, 1750; 1755, 1756	27	Interpretem que el nom assignat a la parcel·la 1513 (<i>Son Horrach</i>) és un error de transcripció	246066	9114
Molí, el	1528, 1529	2	Actual <i>Molí d'en Nina</i>	21643	10821
Pletó, el (<i>el Plató</i>)	1757	1	A Llorac	6448	6448
Poll, el	1407, 1407; 1409, 1410, 1411	4	Actualment fora d'ús. Una doble anotació a la primera ocurrència indica <i>sa Costa</i> . La denominació <i>Son Pèl</i> per a la parcel·la 1409 ens sembla un error, el topònim correcte seria el Poll	5523	1381
Pont, el	1289	1	Actualment fora d'ús	1934	1934

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Pou, el	1337; 1408	2	Possible error de transcripció. La segona parcel·la està lligada <i>al Poll</i>	5407	2703
Rota del Revell, la	1139	1	Actualment fora d'ús	4881	4881
Rota, la (1)	1089	1	A la Casa Nova	8975	8975
Rota, la (2)	1457	1	A la Font	1916	1916
Sínia, la	1237; 1239	2	Correspon a l'actual Sínia de les Beates	16067	8033
Son Bauló (1)	1136, 1137, 1138, 1140, 1141, 1142, 1151, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1176, 1177, 1178, 1178, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193; 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1238, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1263, 1264; 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287;	84		517599	6162
Son Bauló (2)	1415; 1719, 1720	3	Possible error. Allunyats de la resta	7257	2419

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Son Bauló Petit (<i>Son Baulo Patit</i>)	1173, 1174, 1175; 1267, 1268;	5		8899	1780
Son Busquets	1564; 1566; 1571	3	Error de posició, parcel·les 1566 i 1571 no localitzades	4950	4950
Son Daviu (<i>can Daviu</i>)	1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710; 1725, 1726, 1727, 1728, 1729; 1731, 1732, 1733, 1734, 1734, 1735, 1736, 1737, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741	24		88059	3669
Son Florit	1094; 1096, 1097; 1099, 1100, 1101, 1102, 1103;	8		27990	3499
Son Fontanet	1126; 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1134, 1135;	10	Correspon a l'actual Can Fontanet	28671	2867
Son Fred (<i>Son Fret</i>)	1531	1	Possible error de posició	4190	4190
Son Garcies (<i>Son Gacias</i>)	1155	1	Vegeu la taula 3	2853	2853

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Son Miralles (<i>Son Mirallas,</i> <i>Mirallas</i>)	1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551; 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563; 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1582; 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599; 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617; 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625; 1629, 1630, 1631; 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1662, 1663, 1664, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1678; 1681, 1681, 1682, 1683; 1687, 1688, 1689; 1703, 1704; 1711, 1712, 1713; 1715, 1716, 1717; 1721, 1721; 1723-1724	135		543886	4029

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Son Miralles [sic]	1126		Vegeu la taula 3		
Son Pèl (<i>Son Pel</i>) [sic]	1409		La denominació <i>Son Pèl</i> per a la parcel·la 1409 ens sembla un error, el topònim correcte seria el Poll		
Son Pixedis (<i>Pixedis</i>)	1104, 1105, 1106, 1107; 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119; 1121, 1122, 1123, 1123, 1124, 1124, 1124, 1124, 1124, 1125; 1127, 1128; 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165	33		131876	3996
Son Poquet (1)	1296, 1297	2	Actualment fora d'ús. Situat a la Font	3188	1594
Son Poquet (2) (Poquet)	1565; 1569; 1572, 1573, 1574, 1575, 1576	2	Actualment fora d'ús. Parcel·les 1572, 1573, 1574, 1575 i 1576, no localitzades. Situat a Son Miralles	3195	1597
Son Poquet (3)	1527	1	Actualment fora d'ús. Situat a Llorac	79463	79463
Son Ros	1684, 1685, 1686, 1687	4	Actualment fora d'ús	18361	4590
Son Vent (1)	1099	1	Vegeu la taula 3		

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Son Vent (2)	1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699; 1702	11		42038	3822
Sort Capona, la (Sort Capona)	1426; 1428; 1434; 1456; 1459, 1460, 1460, 1460, 1460, 1461, 1462, 1463;	12	Actualment fora d'ús	42327	3527
Sort de na Guala, la (la Font de na Guala, la Sort de Na guala, la Tanca de na Guala, la Sort de ne Guala)	1352, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366; 1369, 1370, 1371, 1372; 1376; 1417;	21	Actualment fora d'ús, la parcel·la 1417 és l'única al costat de llevant del camí de la Font	35448	1688
Sort, la	1309, 1310, 1311; 1313, 1314; 1317; 1340;	7		15598	2228
Sort, la	1375; 1403; 1418, 1419; 1429, 1430, 1431; 1433; 1446, 1446, 1446, 1446;	12	Aquestes ocurrències, per la numeració, podrien fer referència a la Sort de na Guala i a la Sort Capona	13299	1108
Talaia, la (la Talaya)	1618; 1627	2		11165	5582
Tanca, la (2) (el Tancat)	1335, 1336, 1337; 1338, 1339; 1344, 1345, 1346, 1347; 1349, 1349; 1373, 1374;	12	A la Font	36431	3036
Tanca, la (3)	1152, 1153, 1154; 1156, 1156, 1157, 1158, 1159, 1159; 1166, 1167; 1200, 1200, 1201; 1207, 1208, 1208; 1208, 1209, 1210; 1214; 1217;	22	A Son Bauló	87219	3964

SECCIÓ L					
TOPÒNIM (VARIANTS)	Parcel·les	Nre. de parcel·les	Observacions	Extensió	Extensió mitjana
Tanques, les (<i>las Tancas</i>)	1722	1		3366	3366
Tanqueta, la	1108	1		6969	6969
Tres Quartons, els (<i>los Tres Cortons</i>)	1423	1		5822	5822
Vela, la	1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334;	14		19615	1401
Violes, les (<i>las Violas</i>)	1412; 1414	2	Ús molt restringit	3438	1719

Com a incidència cal comentar que hi ha parcel·les que apareixen dues i més vegades, a voltes amb el mateix topònim i a voltes amb topònims diferents. En el cas de parcel·les que tenen el mateix topònim hem optat per reflectir-ho només a la taula, on trobam, per exemple, el cas de la parcel·la L-1124, que apareix fins a 5 vegades amb el topònim Son Pixedis, o el cas de la parcel·la L-1446, que apareix 4 vegades com sa Sort. En el cas de parcel·les que apareixen amb dos topònims diferents, s'ha optat pel topònim majoritari o la predominança veïnal, segons la taula 3.

Taula 3. Parcel·les amb topònims diferents

Parcel·la	Incidència	Topònim escollit	Criteri
K-956	Consta amb dos topònims: El Tancat La Tanca	El Tancat	Predomini veïnal
K-996	Consta amb dos topònims: El Tancat La Casa Nova	La Casa Nova	Predomini veïnal
K-1044	Consta amb tres topònims: La Rota (2) La Casa Nova (1)	La Rota	Predomini veïnal
L-1099	A la llista de propietaris locals apareix «Son Vent» i al de forasters «Son Florit»	Son Florit	Predomini veïnal

Parcel·la	Incidència	Topònim escollit	Criteri
L-1126 i 1128	Consta amb dos topònims: Son Fontanet, Son Miralles	Son Fontanet	Predomini veïnal. A més, Son Miralles pareix una errada perquè és bastant lluny
L-1144 a L-1149	Consten dos topònims: Can Fasol, Son Fasol	Can Fesol	Es conserva i és viu el topònim Can Fesol
L-1155	A la llista de propietaris locals apareix «Ca na Martina» i a la de forasters «Son Gacias»	Son Garcies	Ca na Martina sembla una errada i actualment es conserva el topònim de Son Garcies
L-1173 i L-1174	Consta amb dos topònims: Son Bauló, Son Bauló Petit	Son Bauló Petit	Aleatori
L-1208	Consta amb 4 topònims: La Tanca (3), La Casa Nova (1)	La Tanca	Als voltants es troben els dos topònims indistintament i la Tanca té majoria 3-1
L-1273	Consta amb dos topònims: Son Bauló, El Camp Patit	Son Bauló	Predomini veïnal
L-1318, 1319 i 1320	Consten dos topònims: Son Pelay (2), Can Pelay (1)	Son Pelai	Majoria 2-1
L-1350 i 1351	Consten dos topònims: Ca na Pujola, Can Pujola	Ca na Pujola	Aleatori. També pot ser que segons el sexe del propietari canviï el topònim. Actualment <i>Ca na Pujola</i>
L-1407	Consta amb dos topònims: Es Poll [sa Costa], El Poll	El Poll	Predomini veïnal
L-1410	Consta amb dos topònims: La Font, El Poll	El Poll	Predomini veïnal
L-1423	Consta amb dos topònims: La Costa, Los Tres Cortons	La Costa	Los Tres Cortons són la superfície
L-1447	Consta amb 4 topònims: Los Frares (3), Can Jueu (1)	Los Frares	Majoria 3-1 i predomini veïnal. Can Jueu és topònim únic
L-1531	Consta amb dos topònims: Son Fret, La Font	La Font	Predomini veïnal. A més, Son Fred pareix una errada
L-1687	Consta amb dos topònims: Son Miralles, Son Ros	Son Miralles	Topònim més antic i amb major importància.

Com es pot veure a les observacions de les taules 1 i 2, hi ha un total de 8 parcel·les no localitzades al mapa de 1858 (1254, 1566, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576), així com algunes parcel·les que consten dues vegades (L-1093, L-1337 i L-1362); i a la llista de l'*Amillaramiento* no s'han localitzat totes les parcel·les del mapa cadastral, sinó que n'han mancat 47 d'un total de 870, xifra que suposa un 5,4 per cent.

3. Els topònims

Com ja hem esmentat, un dels objectius d'aquest treball és la identificació dels topònims a l'Amillarament i la posterior localització sobre el plànol geomètric de 1858. En aquest sentit, en el conjunt de les seccions K i L s'han identificat un total de 78 topònims amb 102 variants que, en el corpus documental, es van repetint fins a un total de 868 recurrències.

Aquests topònims s'han tractat a partir de la transcripció de cada una de les recurrències aparegudes a la documentació i s'han identificat amb el propietari de cada una de les parcel·les denominades. Al mateix temps s'han localitzat a partir de la secció i el número de parcel·la, i se n'ha fet constar l'extensió. S'ha de dir que el document està redactat en castellà i, per tant, els mots estan lluny de l'ajustament normatiu. Per aquesta raó, hem optat per adaptar cada un dels topònims a la forma estàndard. Tot i així, a efectes documentals, hem incorporat la transcripció literal de cada una de les variants recollides.

30 | Una de les qüestions significatives, a partir de la recurrència, és el nombre de propietats que són designades per un mateix nom. En el cas de la secció K, els resultats són il·lustratius: *la Rota* (55), *el Tancat* (41), *la Casa Nova* (20) i *Son Pèl* (17) són els que designen un major nombre de propietats. La resta de noms assoleixen un total de 6 recurrències o menys. A la secció L, els topònims que abasten un major nombre de propietats són *Son Miralles* (135), *Son Bauló* (84), *la Costa* (45), *la Font* (40) i *la Tanca* (22).

Altrament, hem tengut en compte la superfície real que designa cada un dels topònims. En aquest sentit, els topònims de major abast són *la Comuna* (1.314.684 m²), *Son Miralles* (543.886 m²), *Son Bauló* (517.599 m²), *el Tancat* (465.255 m²), *la Rota* (447.821 m²), *la Casa Nova* (381.837 m²), *Llorac* (246.066 m²), *Son Pèl* (134.826 m²), *Son Pixedis* (131.876 m²) i *la Font* (128.544 m²). A partir d'aquestes dades, tant pel que afecta el nombre de propietats com pel que fa a l'extensió denominada, són les propietats històriques d'origen medieval o algunes de les seves parts les que marquen la tendència pel que fa a la predominança toponímica. El genèric *la Rota* (amb els seus variants) destaca, així mateix, com a denominador predominant per nombre de propietats afectades i palesa la importància socioeconòmica del fenomen històric de l'establiment i l'accés a la propietat.

L'extensió mitjana de les parcel·les de la secció K és de 10,4 quarterades si es té en compte la Comuna, que distorsiona la realitat, ja que, si no la computam, la mitjana és d'1,2 quarterades. A la secció L la mitjana és de 5.547 m² (0,8 quarterades) per parcel·la, de manera que hi ha una predominança de la petita propietat, a la qual fan referència, a més, la majoria dels topònims (*la Rota*, *el Tancat* / *la Tanca*, *la Sort*...). Aquest fet dificulta extraordinària-

ment la mecanització i la racionalització dels conreus, la qual cosa origina una rendibilitat agrària molt baixa.

Una altra dada a considerar és la densitat toponímica que deriva del buidatge de l'Amillament: 12,6 topònims per km² i, si tenim en compte les recurrències, a partir de les denominacions de cada una de les parcel·les tendríem 140,2 noms de lloc per km².

3.1. La classificació semàntica

Geotopònims (2%)

Només en tenim dos casos: *la Cova*, que, per la localització, podria fer referència a la Cova des Gomiles o a l'antiga propietat dita la Cova Fornera. L'altre cas és *el Camp Roig*, que molt probablement deu el determinant a la coloració del sòl, majoritàriament conformat per call vermell.

Orònims (4%)

En tenim tres exemples, un dels quals (*la Riba*), gairebé amb tota seguretat, està erròniament localitzat dins la secció K. Els altres dos són *la Costa* i *el Ras*. Tots tres es mantenen com a topònims vius i prou coneguts.

Hidrònims (6%)

A excepció del *Pou*, la resta d'hidrònims documentats fan part del conjunt toponímic originat a partir de *la Font Figuera*, que amb el temps ha donat lloc a la designació de la petita possessió annexa d'origen medieval i, amb posterioritat, el camí anteriorment conegut com a camí dels Joncs i bona part de les terres annexes: *la Font de la Sort*, *la Font*, *la Fonteta*, etc.

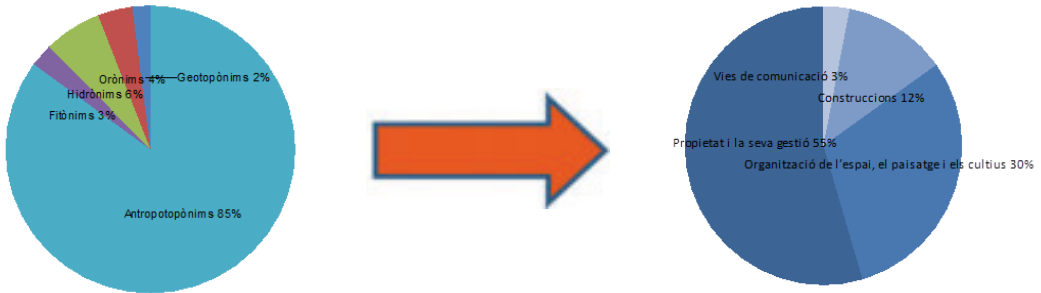
Fitònims (3%)

A més de les dues referències explícites: *el Poll* (*Populus alba*) i *les Violes*, s'han de considerar alguns determinants com els de *la Rota del Revell* i *la Rota del Lli*.

Antropotopònims (85%)

En aquest grup, aclaparadorament majoritari, hom hi classifica tots aquells noms de lloc que tenen l'origen en l'acció antròpica, en l'acció humana que al llarg dels segles ha transformat el territori, ha conformat el paisatge i ha ajustat l'entorn a les seves necessitats. En aquest ampli conjunt feim una subdivisió tot tenint en compte els topònims relacionats

amb la propietat i la seva gestió, l'organització de l'espai, el paisatge i els cultius, les construccions i les vies de comunicació.

Gràfic 1. Classificació semàntica

La propietat i la seva gestió

Entre els antropotopònims, els que tenen una major representació, amb un significatiu 55%, són els que fan referència a la propietat i la seva gestió. Aquesta situació sembla òbvia en un sistema de denominació propi d'un territori intensament parcel·lat, fruit d'un procés d'establiment en petita propietat. En aquest bloc tenim tres grups significatius:

1. La propietat comunal, representada per *la Comuna*, com a entitat singular i única que, a més, per la seva extensió (185 quarterades) és la major propietat de les seccions estudiades. Des del punt de vista toponímic no presenta dificultats interpretatives semàntiques o formals. Històricament documentada des de 1395 (Ginard; Ramis, 2010: 113). El topònim perviu amb l'article derivat d'*ipse*: *sa Comuna*.

2. La propietat privada, amb els marcadors *can* i *son*, constitueix el grup més nombrós de denominadors. Des d'un punt de vista cronològic, sembla que els topònims encapçalats per l'aglutinació *ço* d'en podrien identificar les propietats més antigues (*Son Bauló*, *Son Miralles*), encara que la nòmina s'amplia considerablement amb altres casos que, formalment, es constitueixen per la unió de la partícula i un nom propi (*Son Pixedis*), un llinatge (*Son Bauló*, *Son Bauló Petit*, *Son Busquets*, *Son Daviu*, *Son Florit*, *Son Font*, *Son Fontanet*, *Son Miralles*, *Son Poquet*) o un malnom (*Son Fred*, *Son Pèl*, *Son Ros*, *Son Vent*).

Pel que fa als denominadors conformats per la partícula *ca*, *ca na*, *can* o *cas* + un determinant, en tenim una representació significativa. Entre els determinants hi ha casos de noms propis (Martina, Pau, Pelai), però la majoria es conformen a partir de llinatges i malnoms (Monja, Pujola, Vica, Bomba, Ferrer, Jueu, Fesol, Pelea, Portolà, Reüll, Vanrell). El cas singular de *Cas Freres* té l'origen en terres del convent de dominics de Nostra Senyora de Loreto. D'aquest conjunt es mantenen pocs topònims, i *Can Fesol* n'és l'excepció. En el cas de *Can Jueu*, i deixant de banda que possiblement és un error de localització, la forma comuna i

encara en ús és *Camp Jueu* > *Camp Jeu*. Fora dels topònims que designen propietat conformats mitjançant les partícules *can* i *son*, tenim *Llorac*, una alqueria documentada el 1436 (Ginard; Ramis, 2010: 85).

3. L'origen de la propietat en l'establiment queda reflectit en el genèric *rota* i els seus derivats a partir de l'addició d'un determinant (*Rota de la Cova*, *Rota del Revell*, *Rota del Tancat*, *Rota del Lli*). En els tres primers casos, el determinant procediria d'un altre topònim. És clar en *el Tancat* (antic sementer de la Casa Nova?) i en *el Revell*, associat a l'hidrònim *Bassa del Revell*, situada a la confluència del camí de Son Bauló i l'actual carretera de Llorito a Pina (Ma 3130), suvora el cementeri; la *Rota de la Cova* podria tenir l'origen en la dita cova des Gomiles o en l'antiga propietat de la Cova Fornera. *La Rota del Lli* podria fer referència a la idoneïtat per al cultiu d'aquesta gramínia, atesa la situació en una lleu depressió propensa a la inundació.

L'organització de l'espai, el paisatge i els cultius

En segon lloc tenim els topònims que tenen relació amb l'organització de l'espai, el paisatge i els cultius (30%). Pel que fa a la tipologia dels terrenys de conró, es documenten un seguit de genèrics (normalment enriquits amb determinants) entre els quals destaquem: *camp*, *mitjà*, *pleta* i *pletó*, *rota*, *sort*, *tanca* i *tanqueta*, *tancat* i *vela*. Els casos més significats són el *Camp de Pina* i el *Camp Roig*. Sospitam que el *Camp Petit* podria ser una variant de *Son Bauló Petit*. El *Mitjà Llarg* i el *Mitjà* són variants del denominador d'un mateix indret. Com a espais tancats destinats a la ramaderia hem localitzat *la Pleta* a la Casa Nova i *el Pletó* a Llorac. El genèric *rota* amb totes les seves variants designa no només un sistema d'establiment sinó també un espai de conró, intensament parcel·lat, normalment amb tancaments de paret seca, cultius mixtos i dedicació a la ramaderia i els cultius de subsistència. En relació amb aquest sistema d'ordenament espacial són freqüents les variants *la Tanca*, *el Tancat*, *les Tanques* o *la Tanqueta*. Finalment el genèric *sort* amb les distintes variants i determinants (*la Sort Capona*, *la Sort de na Guala*, *la Sorteta*...) fa referència, igualment, a espais intensament parcel·lats, encara que en terres de major qualitat, sense tancaments, destinats al cultiu de cereals i a horts a la seca, majoritàriament situats a l'entorn del camí de la Font. D'igual manera podem considerar *la Vela*, també situada al camí de la Font, que designa un conjunt de petites parcel·les, algunes de forma trapezoïdal.

Dins aquest conjunt, un segon bloc és el dels elements definidors de l'espai. En tenim dos exemples: *la Creueta*, documentada a partir de 1635 com a evolució de *la Creu d'en Climent* (Ginard; Ramis, 2008: 246-247), que definia, per una part, l'encreuament dels camins de la Font i de la Costa, però per altra banda un dels extrems de les terres de Francesc Gelabert del Pou que després foren propietat del Convent. Un cas semblant és *el Cantó*, que designa també la intersecció del camí de la Font amb la carretera de Llorito a Pina i que segurament designava també l'extrem d'una antiga propietat (Ginard; Ramis, 2008: 285-286). Una altra forma de designar el territori i la seva estructura reticular és fent ús de l'extensió de les parcel·les; en aquest cas en tenim dos exemples: *el Cortó* i *els Tres Cortons*. Finalment, pel que fa als descriptors a partir dels cultius, apareix *el Figueral*, un topònim

situat a la Casa Nova i encara viu i *la Rota del Lli* i *la Rota del Revell*, que, per contaminació, pren el nom de la desapareguda *bassa del Revell*.

Les construccions

Encara que no són majoritaris (12%), aquest grup d'antropotopònims és prou divers des del punt de vista tipològic. Disposam de tres referències directes a l'habitatge: *la Casa Nova*, *la Caseta* i *la Caseta Baixa*. La primera designa la possessió sorgida de la segregació de Son Bauló el 1615; el genèric *caseta* està clarament associat a l'establiment en petita propietat, a la dispersió de la població i a l'explotació agrària fonamentada en la ramaderia o en cultius arboris; finalment, el cas de *la Caseta Baixa* es complementa amb el determinant.

Tenim, així mateix, dues construccions amb connotacions defensives: *els Castellassos* i *la Talaia*. En el primer cas, el nom vendria justificat per la presència de restes arqueològiques, i en el segon, segurament a causa de la situació orogràfica preminent. *El Pont*, documentat a principi del segle XVIII, designa un indret del camí de Llorito a Pina que deuria salvar el comellar d'en Miralles (Ginard; Ramis, 2008: 285-286). Finalment *el Molí* és identificable amb l'antic molí de vent de Son Miralles, actualment conegut com a *Molí d'en Nina*.² *La Sínia* és pot identificar amb l'actual *sínia de ses Beates*.

Les vies de comunicació

El capítol dels antropotopònims es tanca amb dos odònims de difícil tipificació, atès que, teòricament, designen propietats i no vies de comunicació, segurament a causa de la contaminació de dos topònims de major rang: la Font i cals Frares. Es tracta del *Camí de Son Font* [sic] i el *Camí dels Frares*.

3.2. L'evolució toponímica

Una qüestió interessant del buidatge d'una font documental de datació cronològica precisa com és el cas de l'Amillament, datat el 1864, és la possibilitat d'establir un tall quant a l'evolució toponímica i constatar les ruptures i les pervivències. Tot seguit detallam els topònims dels quals tenim referències històriques precises anteriors a 1864:

— *la Cova*, que per la localització podria fer referència a la Cova des Gomiles o a l'antiga propietat dita la Cova Fornera. Documentada a partir del 1650 (Ginard; Ramis, 2008: 143).

— *la Riba*, encara que gairebé amb tota seguretat està erròniament localitzat dins la secció K, és un topònim ben conegut a Llorito i documentat des del 1447 (Munar, 1975: 26).

² El 1818, Miquel Gili, Nina, entre les seves propietats té una quarterada a Son Miralles, molino de 3^a, valorada en 1.000 £ (ARM D-1297, f. 42r).

- *la Costa* apareix documentada a partir del 1607 (Ginard; Ramis, 2008: 142-143).
  - *la creu d'en Climent*, a partir del 1635 (Ginard; Ramis, 2008: 246).
  - *el Figueral*, el 1607 (Ginard; Ramis, 2008: 244).
  - *la Sort Capona* apareix referenciada el 1607 com a terres d'Arnau Capó (Ginard; Ramis, 2008: 244).
  - *la Sort de na Guala* apareix igualment documentada de forma explícita el 1607 (Ginard; Ramis, 2008: 244).
  - *la Vela*: igualment passa el 1607 amb aquest topònim (Ginard; Ramis, 2008: 245).
  - *el Pou* —situat a la part de migjorn del nucli urbà. El 1601 es documenten els hereus de raphel Gilabert del pou (Ramis, 1997: 135).
  - *la Font Figuera* és un dels indrets documentats de forma més primerenca (1395) que es manté viu i ha donat lloc al nom d'una propietat, als establiments que en derivaren i al camí que la travessa (Ginard; Ramis, 2008: 290).
  - *els Castellassos*, apareixen documentats el 1823 com a los Castellàs (Ginard; Ramis, 2013: 231).
  - *la Tanca*. Documentada el 1823 (Ginard; Ramis, 2013: 231).
  - *la Talaia*. Igualment documentada el 1823 (Ginard; Ramis, 2013: 231).
- Pel que fa als topònims conformatats per la partícula son i un determinant, en alguns casos és possible identificar el seu origen a partir de propietaris més o menys reculats en el temps:
- *Son Bauló*: el 1535 es documenta la possessió de Joannotti Bauló, i la possessió dita Son Bauló apareix als estims generals de 1578 (Ginard; Ramis, 2010: 72).
  - *Son Miralles*: aquesta possessió, abans denominada la Torrassa, el 1565 era propietat de Miquel Miralles i tenia una extensió de 72 quarterades (Ginard; Ramis, 2010: 97).
  - *Son Daviu*: tot i que no en tenim la certesa, el topònim Son Daviu podria procedir de Joana M. Daviu, viuda de Domingo o de Miquel Daviu de Son Pacs, que el 1818 tenia una quarterada de terra a Son Daviu (ARM D-1297, f. 48v i 51r).
  - *Son Florit*. Segurament pren el nom d'Antt. Florit de Cascanar, Portio de terra a son Baulo alou de Son Baulo que fonch de se Avia, 80 £., i de Joan Florit de Cascanar, Portio de terra a Son Baulo alou de Son Baulo que fonch de se Avia, 80 £ (AMS 2/18, Llibre de cadastre i trabuch 1724, f. 387).
  - *Son Fontanet*. Apareix documentat el 1823 com a Can Fontanet (Ginard; Ramis, 2013:

231).

— *Son Pixedis*. Aquests establits de Son Bauló tenen l'origen en la donació feta, el 16 de març de 1692, per Pere Antoni Font i Roig de Son Bauló a la seva neboda Praxedis Font i Roig, esposa de Joan Jaume de Son Joan Jaume (Ginard; Ramis, 2013: 230-231).

— *Son Poquet*, molt probablement, pren el nom de la senyora Anna Poquet o d'algun dels seus descendents, relacionats amb Llorito a causa del seu lligam familiar amb els Antic de Llorac (Ginard; Ramis, 2008: 285-286).

— *Son Ros*. Topònim documentat el 1823 (Ginard; Ramis, 2013: 231).

— *Son Busquets*: tenim documentat Antoni Busquet des del 1491 i la possessió dita Son Busquets, de Joan Real de Joan, des del 1615 (Ginard; Ramis, 2010: 68). La seva localització al plànol de 1858 segurament és errònia.

— *Son Fred*. El 1818 tenim documentats Antoni Gomila, Fret, i Mateu Gomila, Fret (ARM D-1297, f. 18r i 20r).

— *Son Ros* té l'origen en un malnom, i el 1818 documentam, d'una banda, Pedro i Magdalena Jordà, Ros, i de l'altra, Joan Jaume, Búger Ros, que tenia propietats a Son Miralles (ARM D-1297, f. 46r, 49v i 58v).

36 | — *Son Vent*. Tenim documentats el 1818 Caterina Paeres, de Son Vent, Antoni Miralles, de Son Vent, i Gabriel Miralles, Vent, de Sineu, que tenia 2 quartons a Son Vent (ARM D-1297, f. 42r i 58r).

Pel que fa a l'origen dels topònims conformats amb la partícula can, tenim referències més o menys explícites dels casos següents:

— *Can Pau*. El 1818 coneixem l'existència de Mateu, Bartomeu, Rafel, Joan, Miquel i Pedrona Jordà, Pau, com a propietaris de terres a la Sort Capona, el camí dels Joncs, Son Bauló i la Sorteta (ARM D-1297, f. 7r, 7v, 46r, 46v, 47r i 47v).

— *Can Pelai*. A l'Apeo de 1823 apareix campo den Palay i Baix de can Pelai com a antecedents d'aquest topònim (Ginard; Ramis, 2013: 238).

— *Ca na Vica*. Topònim vinculat al llinatge Vic, documentat a partir del 1650 com a propietaris a la zona de la Font Figuera (Ginard; Ramis, 2008: 286).

— *Can Bomba*, podria ser una feminització del malnom Bombo que portava Miquel Gelabert, que el 1818 tenia diverses propietats a la Sort Capona i al camí dels Joncs (ARM D-1297, f. 10r).

— *Can Pelea*. Tal vegada es pot relacionar amb Joan i Caterina Llull, Peleya, que el 1818 tenien propietats a Paixarí i Son Florit (ARM D-1297, f. 69v).

— *Can Portolà*. Podria tenir relació amb el malnom. El 1818 tenim documentats Jaume,

Coloma, Magdalena i Miquel Real, Portolà, com a propietaris de terres a la Talaia i la Casa Nova (ARM D-1297, f. 23r, 56v, 57r i 58r).

— *Can Reüll*. També podria tenir relació amb el malnom. Podria tenir l'origen en Guillem Florit de Pere reul, documentat el 1675 (AMS Estims i trabuc 1675 2/13 f. 523v). El 1818 tenim documentats Rafel i Joan Gayà, Raull, de Sant Joan, que tenien propietats a Son Patereta (ARM D-1297, f. 68v).

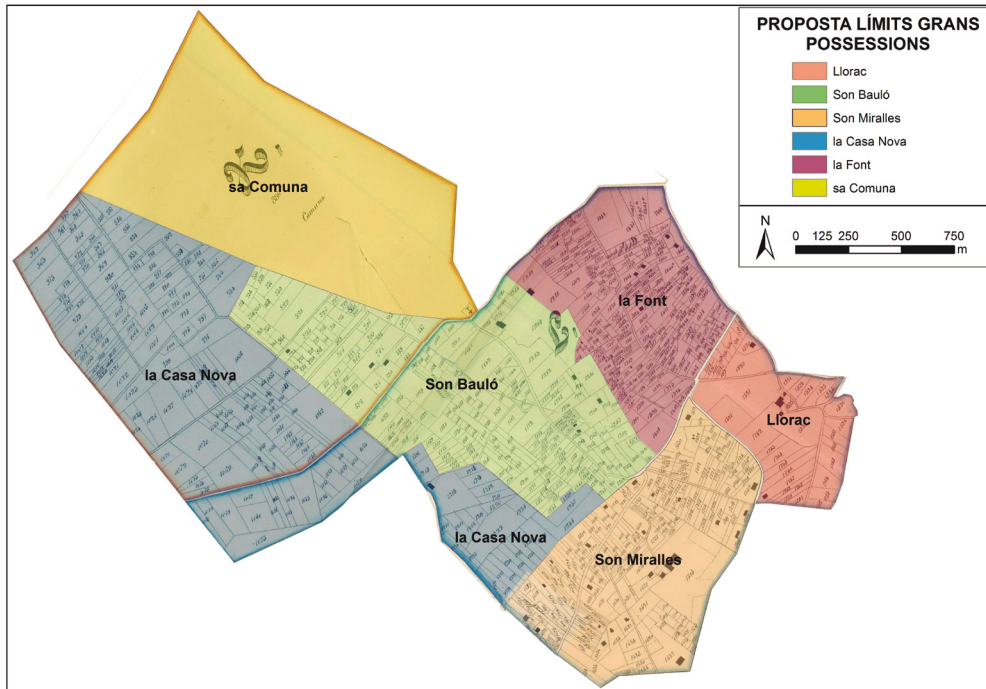
4. El mapa del 1858

Tres aspectes que hem pogut extreure del *Plano geométrico del término jurisdiccional de Sineu levantado bajo la dirección del geómetra D. Pedro Moreno Ramírez*. Año 1858, a part del recull toponímic, són una aproximació al parcel·lari, la xarxa viària i les construccions que apareixen cartografiades.

El parcel·lari

Un aspecte destacable i que es visualitza a l'hora de fer la transposició cartogràfica és la concentració toponímica, que dona lloc a una certa zonificació que permet dibuixar, encara que només sigui com a hipòtesi, els límits de les propietats anteriors a l'establiment mas-siu. Aquesta observació s'ha plasmat en una proposta de límits o partions de les propietats grans que, a més del rastre toponímic, solen mantenir les cases originàries de la possessió i una propietat residual annexa significativa que, en molts casos, en aquell moment continua en mans dels descendents de les famílies propietàries. Si ho analitzam en detall, tenim el cas de Son Miralles amb la parcel·la L-1704, de 14 quarterades, dels hereus de Nadal Miralles i Miralles, i alguns paratges que, en l'àmbit de la propietat gran, han assolit personalitat toponímica arran d'algun tret significatiu del territori o per segregacions rellevants.³ És el cas de *la Talaia, el Molí, Son Ros, Son Vent* o *Son Daviu*. En el cas de l'antiga possessió de *Llorac*, roman igualment una propietat residual annexa a les cases de Miquel Aleñà i Ramis de Sencelles, alhora que s'identifiquen els topònims menors de *Son Poquet, Can Ferrer / Son Ferrer* i *el Pletó*. Son Bauló respon a les mateixes característiques: una propietat de 14 quarterades, ran de les cases, de la senyora Antònia Orell i Barceló, de Palma, i una munió de topònims interiors: *els Castellassos, la Sínia, Can Fesol, la Tanca, Son Fontanet, Son Pixedis* i *Son Florit*. Pel que fa a la Casa Nova, es manté igualment la propietat residual al costat de les cases en mans de la família Vives i els topònims interiors: *el Figueral, el Camp de Pina, Son Pèl, el Mitjà Llarg, la Cova, el Camp Roig, el Tanca i el Ras*. En el cas de *la Comuna*, és significativa l'escassa alteració dels límits, l'absència de vies de comunicació i la presència del cementeri. Finalment, de l'antiga possessió de *la Font Figuera* gairebé no en queden traces. Tot i així, la difusió del topònim al llarg de tot el camí dels Joncs (actualment camí

³ El 1818, Son Miralles era propietat d'Antoni Miralles de Son Miralles i tenia una extensió de 18 quarterades i 2 quartons (ARM D-1297, f. 42v).

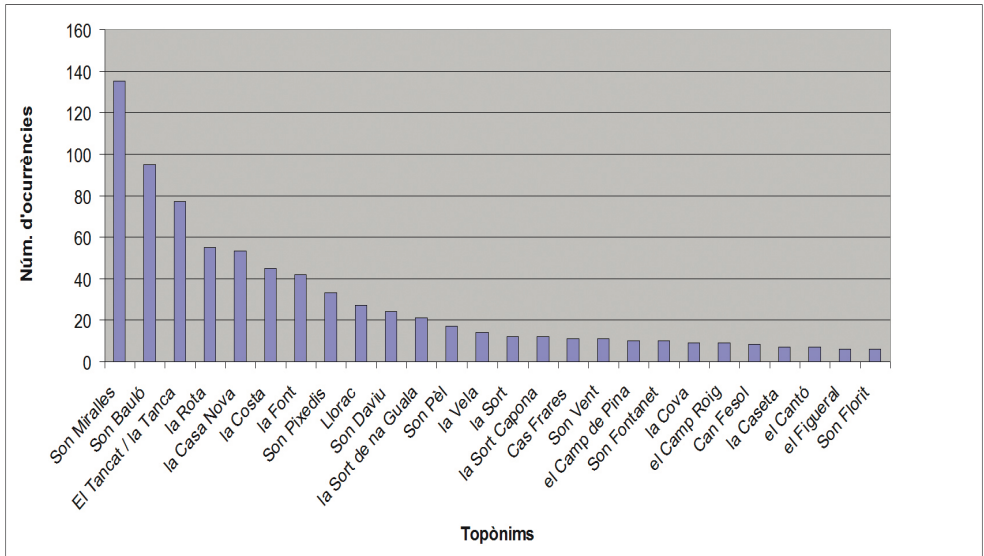
Mapa 2. Proposta de límits de les grans possessions

de la Font) ens permet agrupar un conjunt de topònims significatius: a més del genèric *la Font* i derivats, localitzam *la Costa*, *la Sort Capona*, *la Sort de Na Guala*, *Ca na Vica*, *la Tanca*, *la Vela*, *la Creueta*, *Can Pelai*, *el Cantó*, etc. *Cas Frares* i possiblement altres propietats properes al casc urbà sabem que procedien de l'heretat de Francesc Gelabert del Pou.

En referència al nombre de parcel·les amb un mateix topònim, destaca Son Miralles, amb 135, que és el topònim més nombrós, seguit d'enfora per Son Bauló, amb 95 parcel·les, i el Tancat / la Tanca, amb 77. Entre 40 i 55 parcel·les hi ha la Rota (55), la Casa Nova (53), la Costa (45) i la Font (42); entre 20 i 40 parcel·les trobam els topònims de Son Pixedis (33), Llorac (27), Son Daviu (24) i la Sort de na Guala (21); entre 10 i 20 hi ha Son Pèl (17), la Vela (14), la Sort (12), la Sort Capona (12), Cas Frares (11), Son Vent (11), el Camp de Pina (10) i Son Fontanet (10). Finalment, entre 6 i 10 parcel·les amb el mateix topònim, hi ha la Cova, el Camp Roig, Can Fesol, la Caseta, el Cantó, el Figueral i Son Florit. Així, un 34,6% dels topònims apareixen més de 6 vegades, i el 65,4% que resta té menys de 6 parcel·les.

La trama viària

A les seccions K i L del plànol geomètric de 1858 podem diferenciar tres tipus de camins segons la importància a la xarxa viària:

Gràfic 2. Topònims segons el nombre d'ocurrències

a. Carreteres, camins que uneixen el nucli de Llorito amb altres viles o altres carreteres. Són importants no sols per als lloritans, sinó també per als habitants de pobles veïnats que les utilitzen freqüentment.

Ma-3130. Carretera de Sineu a Algaida. Connecta Sineu amb Algaida, passant pels nuclis de Llorito i Pina. Des de la Comuna fins al terme d'Algaida se superposa al camí d'establidors, que, amb posterioritat al 1858, assolí preeminència sobre el camí de Pina.

Ma-3231. Connecta Llorito (Ma-3130) amb la carretera Ma-3230, amb la carretera de Montuiri i amb la de Sant Joan.

b. Camins principals, vertebradors de la xarxa viària, atès que ajunten el nucli urbà amb altres viles o grans possessions.

Camí de la Font, també anomenat camí dels Joncs o de les Jonqueres, connecta el casc urbà de Llorito amb el camí d'Algaida.

Camí de Son Bauló. Parteix de la carretera d'Algaida a Sineu (Ma-3130), passa per les cases de Son Bauló, travessa el camí d'Algaida i acaba al terme municipal de Sant Joan.

Camí d'Algaida. Unia les viles de Sineu i Algaida. El traçat coincideix parcialment amb l'actual carretera d'Algaida (Ma-3130) fins al punt conegut com la punta d'en Pagès, on es divideix i travessa el terme en sentit longitudinal (NE-SW). El traçat històric del camí d'Algaida és físicament molt més directe que l'actual carretera que passa pels nuclis de

Llorito i Pina. Divideix les terres de les antigues possessions de la Font i Llorac.

Camí de Pina. S'inicia a la carretera d'Algaida a Sineu, Ma-3130, prop del cementeri, i surt del terme en direcció oest, cap a Pina. Igual que hem comentat en parlar del camí d'Algaida, el camí de Pina també és més curt i directe que l'actual carretera.

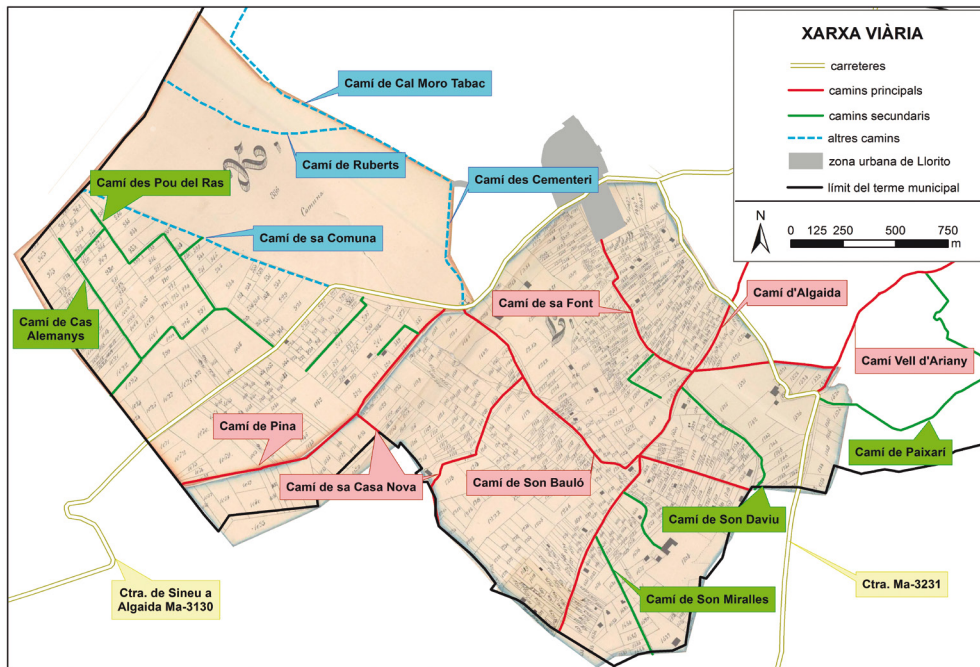
Camí de sa Casa Nova. Comença al camí de Son Bauló i, passant per les cases del mateix nom, surt del terme en direcció a la possessió de Son Company, dins el terme de Montuïri.

Camí Vell d'Ariany o de Sineu a Montuïri. Feim referència a aquest camí, però només els primers 100 metres es troben dins l'àrea d'estudi.

c. Camins secundaris. Parteixen d'una carretera o un camí principal i donen accés a petites propietats, serien el que s'anomena camí d'establidors o d'establits.

Camí de Can Dimoni, de Cas Alemanyans i Camí del Pou del Ras. Camins que des de l'actual carretera de Sineu a Algaida (Ma-3130) donen accés a tota una zona d'establits de Son Bauló i de sa Casa Nova i al pou públic del Ras. Els dos camins darrers es connecten a traves del Camí de Can Poll.

Camí de Paixari o de Son Coix. Només els darrers 160 metres del camí es troben dins la secció L del plànol geomètric, però aquest camí dona pas, a més de les cases de Paixari, als establits de Son Coix i als de Llorac.

Mapa 3. Xarxa viària de les seccions K i L

Camí de Son Miralles i Camí de Son Daviu. A partir del camí d'Algaida, suposen l'accés als establits i al pou de Son Miralles. A més, també apareix el camí que arriba a les cases de Son Miralles. El camí de Son Daviu divideix les antigues possessions de Son Miralles i Llorac.

Cal anomenar també altres camins, actualment molt utilitzats, que discorren per dins la Comuna o els seus límits, i potser per aquesta raó no apareixen al mapa del 1858. Són els següents: Camí de la Comuna o dels Vesins (entre la Comuna i els establits de Son Bauló i la Casa Nova); Camí de Ruberts, Camí del Cementeri i Camí de Cal Moro Tabac. Tots aquest camins es caracteritzen pel traçat rectilini, marcat pel parcel·lari ortogonal.

Les construccions

A la secció K només apareix el Cementeri, situat a l'extrem sud-oriental de la Comuna i que fou construït a partir de les directives sanitàries emanades de la constitució de 1812 (Ginard; Ramis, 2008, 194-196). Dins les terres de l'actual Son Pèl apareixen tres construccions lligades als establiments, a més d'una altra construcció, annexa al camí que podríem identificar amb Can Pomer o Can Vermell.

Per contra, a la secció L es poden localitzar les antigues possessions de Son Bauló i la Casa Nova, Son Miralles, la Font Figuera i Llorac, però també altres construccions aixecades als establits, que devien ser prou importants com per tenir efectes tributaris.

Així trobam a l'antiga possessió de Son Miralles les cases principals (que són les de major dimensió) i 22 altres construccions, potser també per indicar una major qualitat agrícola dels terrenys. En contraposició, als antics límits de sa Casa Nova, només hi ha les cases de possessió. A les terres de Son Bauló trobam 9 construccions, comptant les esmentades de Son Pèl; 6 en el cas de la Font i 5 a Llorac.

5. Conclusions

La mostra revela que la combinació de les dues fonts (documental i cartogràfica) esdevé una eina bàsica i d'ampli abast per al coneixement de la microtoponímia de la segona meitat del segle XIX. La proposta és extrapolable a la resta del municipi de Sineu i a la resta de territoris insulars.

Aporta, així mateix, un tall cronològic que permet veure la variabilitat i l'evolució toponímica. És una bona eina d'aproximació, a través de la toponímia, per a la reconstrucció de la propietat. La localització dels conjunts toponímics que designen les parcel·les d'establiments en petita propietat són un bon indicatiu per delimitar (encara que amb cautela) les propietats grans d'origen medieval.

És possible distingir tres nivells toponímics que se superposen i complementen:

- el de les propietats grans d'origen medieval i algunes de les segregacions significatives durant l'edat moderna: Llorac, la Font, Son Miralles, Son Bauló, la Casa Nova, Son Pixedis, etc.
- Topònims interiors d'aquestes propietats lligats a cultius o sistemes d'explotació: el Figueral, la Tanca, el Tancat, el Camp Roig, el Camp de Pina, el Mitjà, la Pleta, etc.
- Topònims derivats directament del procés d'establiment en petita propietat iniciat al llarg dels segles XVII i XVIII: la Rota, la Rota del Lli, la Sort, la Sort de na Guala, la Sort Capona, Can Portolà, Ca mon Avi, Can Pau, Can Pelai, Ca na Pujola, Ca na Vica, etc.

A més de la informació toponímica, el plànol aporta dades sobre la xarxa viària i la seva evolució, així com dades sobre les construccions existents, tot fixant-ne una datació cronològica.

6. Bibliografia

42

BARCELÓ CRESPI, Maria (1999). «*Alguns aspectes de la vida quotidiana a Manresa*», a III Jornades d'Estudis Locals. Mancomunitat Pla de Mallorca. Lloret de Vistalegre, 27-28 març 1998. Mallorca: Mancomunitat Pla de Mallorca - Di7 Edició. Pàg. 85-95.

BERARD, Gerónimo de [edició de 1983]. *Viaje a las Villas de Mallorca* 1789. Palma: Ajuntament de Palma.

GINARD BUJOSA, A.; RAMIS PUIG-GRÓS, A. (2008). *Toponímia històrica i territori. Benigalip, Manresa, Llorito, Lloret*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; UIB (Biblioteca Miquel dels Sants Oliver; 32).

GINARD BUJOSA, Antoni; RAMIS PUIG-GRÓS, Andreu (2010). «*De Manresa a Llorito. El trànsit cap a la modernitat: propietat de la terra i pobladors durant el segle XVI*», a Ginard Bujosa, Antoni; Niell Llabrés, Francisca; Ramis Puig-gròs, Andreu (ed.) *Jornades d'Estudis Locals*. Lloret de Vistalegre. 12 de desembre de 2009. Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics. Pàg. 59-168.

GINARD BUJOSA, Antoni; RAMIS PUIG-GRÓS, Andreu (2012). «*Propietat i territori: Son Bauló i sa Casa Nova, entre Llorito i Montuïri*», a Segones Jornades d'Estudis Locals de Montuïri. Montuïri: Ajuntament de Montuïri (en premsa).

GINARD BUJOSA, Antoni; RAMIS PUIG-GRÓS, Andreu (2013), «*Toponímia lloritana del segle XIX. L'Apeo de Garay (1818-1823)*», a XXIV Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Petra, 26 de març de 2011. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 227-244.

Gran Enciclopèdia de Mallorca (1989-1998) [GEM]. Mallorca: Promomallorca Ed.

MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (1994). *La capitalitat de Sineu. Segles XIII i XIV*. Sineu: Ajuntament de Sineu.

MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (1995). *La crisi de la vila de Sineu. Segle XV*. Sineu: Ajuntament de Sineu.

MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (1996). *Sineu aixeca una nova església. Segle XVI*. Sineu: Ajuntament de Sineu.

MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (2001). *Ja està fet Sineu. Segle*

XVII. Sineu: Ajuntament de Sineu.

MULET I RAMIS, Bartomeu; VALERO I MARTÍ, Gaspar; SASTRE I BALAGUER, Joan (2010). *Les possessions de Sineu. Història i patrimoni*. Palma: J. J. de Olañeta, Editor (L'Illa de la Calma).

MUNAR OLIVER, Gaspar (1975). *Història de Lloret de Vista Alegre i del seu convent*. Palma de Mallorca: Ed. Moll.

RAMIS PUIG-GRÒS, Andreu (1997). *Malnoms a Llorito. Segles XIV-XX. Àlies. Estratègies de nominació comunitària*. Palma: Di7 Edició.

RAMIS PUIG-GRÒS, Andreu; ROSSELLÓ BORDOY, Guillem (2008). «*Toponímia precatalana a Llorito*», a Bassa Martín, Ramon; Planisi Gili, Hermínia; Vallès Moragues, Aina (coord.). XX Jornada d'Antroponímia i Toponímia. La Real. Palma: Universitat de les Illes Balears; Govern de les Illes Balears. Pàg. 117-147.

ROSSELLÓ VAQUER, Ramon (2002). Noticiari de Llorito. Segles XIII-XX. Mallorca: Ajuntament de Lloret de Vistalegre.

ROSSELLÓ VERGER, Vicenç M. (2006). «*Els parcel·laris vuitcentistes (1859-1866) i la intervenció de Pere d'A. Peña*», a Vidal Hernández, Josep M. i Moll Blanes, Isabel (dir.). Història de la Ciència a les Illes Balears. Volum IV. El segle XIX (fins a la Restauració). Mallorca: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Innovació, Interior i Justícia. Pàg. 261-270.

ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç M. (2010). «*Llorito al plànol parcel·lari de Pedro Moreno (Sineu, 1858-1864)*», a Ginard Bujosa, Antoni; Niell Llabrés, Francisca; Ramis Puig-gròs, Andreu (ed.). Jornades d'Estudis Locals. Lloret de Vistalegre. 12 de desembre de 2009. Mallorca: Institut d'Estudis Balearics. Pàg. 193-200.

ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç M.; ROTGER I MOYÀ, Francesca (2011). *Agrimensors i plànols parcel·laris a les Illes Balears (1857-1862)*. Mallorca: Govern de les Illes Balears. Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat.

VALERO, Gaspar (2010). «*Les possessions de Montuïri segons els estims de 1685*», a Montuïri: terres i gent. Primeres Jornades d'Estudis Locals. Del 28 al 30 de novembre de 2008. Montuïri: Ajuntament de Montuïri. Pàg. 47-55.

